

*Akimova Olena**Public institution «Kharkiv humanitarian-
pedagogical Academy»
Kharkiv regional Council***PREPARATION OF FUTURE TEACHERS FOR THE IMPLEMENTATION OF THE FORMATION OF FORMATIVE EVALUATION IN THE CONDITIONS OF INCLUSIVE EDUCATIONAL SPACE OF THE PRIMARY SCHOOL***Акімова Олена Михайлівна**к. пед. наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки, психології,
початкової освіти та освітнього менеджменту
Комунальний заклад «Харківська гуманітарно -
педагогічна академія» Харківської обласної ради***ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАСАД ФОРМУВАЛЬНОГО ОЦІНЮВАННЯ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ**

Summary. Implementation of the main principles of the Inclusive Learning Development Concept in Ukraine involves the preparation of future primary school teachers to implement the principles of formative assessment in the context of inclusive primary school education, namely: the formation of professional competence of future teachers to formative assessment of junior high school students with specific educational needs trajectory and degree of involvement in the educational process. The article covers the content of the concept of «inclusive readiness», the structure of the structure of psychological and professional inclusive readiness, the function of formative assessment of younger students with special educational needs. The basic methods and methods of formative assessment of junior pupils with special educational needs are characterized, the mastery of which provides preparation of future teachers for formative assessment. The algorithm of formative assessment of junior pupils with special educational needs is presented. The method of «portfolio», its advantages and peculiarities of use in the educational process of elementary school are characterized.

Резюме. Втілення основних засад Концепції розвитку інклюзивного навчання в Україні передбачає підготовку майбутніх учителів початкової школи до реалізації засад формуального оцінювання в умовах інклюзивного освітнього простору початкової школи, а саме: формування фахової компетентності у майбутніх учителів до формуального оцінювання молодших школярів з особливими освітніми потребами відповідно до індивідуальної освітньої траєкторії та ступеня включеності в освітній процес. У статті висвітлюється зміст поняття «інклюзивна готовність», склад структури психологічної та професійної інклюзивної готовності, функції формуального оцінювання молодших школярів з особливими освітніми потребами. Схарактеризовано основні прийоми та методи формуального оцінювання молодших школярів з особливими освітніми потребами, опанування якими передбачає підготовка майбутніх учителів до формуального оцінювання. Подано алгоритм здійснення формуального оцінювання молодших школярів з особливими освітніми потребами. Охарактеризовано метод «портфоліо», його переваги та особливості використання в освітньому процесі початкової школи.

Ключові слова: *учитель початкової школи, формувальне оцінювання, інклюзивна готовність, метод «портфоліо», учні з особливими освітніми потребами, метод «оцінні лінійки».*

Keywords: *elementary school teacher, formative assessment, inclusive readiness, portfolio method, students with special educational needs, ruler estimation method.*

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку вищої педагогічної освіти в Україні відбувається переосмислення вимог до фахової підготовки спеціалістів, які в подальшій педагогічній роботі будуть сприяти створенню інклюзивного освітнього простору як одного із компонентів Концепції «Нова українська школа». Втілення принципів відповідності рівня та якості педагогічної освіти вимогам ринку педагогічної праці спрямовує освіту на вдосконалення професійного відбору та підготовки майбутніх учителів.

Підтримуємо думку науковців О. Бабакіної та І. Толмачової, які зазначають, що успішно здійснити освітню реформу зможе професіонал, який є особистістю, патріотом, інноватором. Запорукою набуття та вдосконалення цих характеристик студентом є навчання в інноваційному середовищі педагогічного закладу вищої освіти, що надасть можливість пізніше створювати, підтримувати та розвивати освітнє середовище в ході роботи з молодшими школярами [7].

Виходячи з вище зазначеного, освітнє середовище закладу вищої освіти виступає основою як для ефективної загальної педагогічної діяльності, так і для упровадження у майбутньому інклюзивної форми навчання, зокрема у закладі загальної середньої освіти, та позначається як основна умова ефективної реалізації засад формульовального оцінювання в умовах інклюзивного освітнього простору початкової школи.

Таким чином, актуальною виступає проблема створення умов для формування готовності педагогічних фахівців до реалізації засад формульовального оцінювання в умовах інклюзивного освітнього простору початкової школи, а саме: формування фахової компетентності у майбутніх учителів до формульовального оцінювання молодших школярів з особливими освітніми потребами відповідно до індивідуальної освітньої траєкторії та ступеня включеності в освітній процес.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Різні аспекти професійної підготовки майбутнього вчителя висвітлено у наукових дослідженнях О. Бабакіної, Л. Петриченко, Г. Пономарьової, О. Савченко, Л. Тимчук, Ф. Халілової, Л. Хомич та ін.

Педагогічні аспекти науково-методичних засад інклюзивної освіти висвітлено в працях українських науковців А. Колупасової, О. Рассказової, Ю. Найди, О. Столяренко, В. Синьової, П. Таланчука, Є. Тарасенко, О. Таранченко, Н. Шаповала, А. Шевцова та ін.

Шляхам трансформації прийомів роботи вчителів у класах з інклюзивною формою навчання приділяли увагу дослідники О. Таранченко С. Литовченко, Е. Данілавічюте та ін.

Проблему готовності педагога до корекційно-педагогічної діяльності досліджували А. Биков, І. Бех, В. Бондар, С. Болтівець, Г. Бондаренко, Н. Дементьєва, А. Кігічак, А. Панов, О. Хохліна, Т. Шульга та ін.

Проблему педагогічного супроводу учнів з особливими освітніми потребами в закладах освіти висвітлювали: О. Глоба, Е. Данілавічюте, Л. Коваль, С. Литовченко, О. Мартинчук, З. Ленів, Т. Скрипник, О. Таранченко, М. Чайковського та ін.

Основні аспекти контрольної та оцінювальної діяльності досліджувались науковцями: Т. Байбарою, Н. Бібік, О. Савченко, М. Вашуленком, О. Онопрієнко, О. Прищепою та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Дослідження різних проблем оцінювання навчальних досягнень під кутом зору інклюзії набуває актуальності і привертає науковий інтерес завдяки його поліструктурності та міждисциплінарності.

Аналіз науково-педагогічної літератури засвідчив різноманітні підходи до вирішення проблеми оцінювання досягнень школярів з особливими освітніми потребами та вможливив виявлення суперечностей стосовно означеної

проблеми, а саме між: соціальним замовленням на впровадження формульовальної моделі оцінювання сформованих компетентностей в умовах інклюзивного освітнього простору початкової школи та усталеною практикою оцінювання лише предметних компетентностей учнів; між сучасними вимогами до оцінювання учнів в умовах інклюзивної освіти та неготовністю педагогів до формульовального оцінювання молодших школярів з особливими освітніми потребами відповідно до індивідуальної освітньої траєкторії; сучасним усвідомленням необхідності підготовки майбутніх учителів до реалізації формульовальної моделі оцінювання в початковій школі та відсутністю програмно-методичних матеріалів для забезпечення здійснення формульовального оцінювання молодших школярів з особливими освітніми потребами в залежності від ступеня включеності в освітній процес.

Мета дослідження полягає в теоретичному аналізі основних напрямів підготовки майбутніх учителів початкової школи до реалізації засад формульовального оцінювання в умовах інклюзивного освітнього простору початкової школи.

Викладення основного матеріалу.

Розширення освітнього простору початкової школи та включення інклюзивного компоненту обумовило необхідність підготовки майбутніх учителів початкової школи до реалізації засад формульовального оцінювання у ході змін інклюзивної політики та впровадження Концепції «Нова українська школа».

Реформування освіти на всіх ланках обумовило розширення функцій вчителя початкової школи закладу загальної середньої освіти. Інклюзивний компонент, який раніше не було включено до галузевого стандарту на сучасному етапі має реалізовуватись відповідно до змін у законодавстві держави [9].

Реалізація Професійного стандарт «Вчитель початкової школи закладу загальної середньої освіти» основною метою визначає підготовку до організації навчально-пізнавальної діяльності, виховання та розвитку учнів початкової школи та передбачає реалізацію фахівцем трудових функцій, а саме: планування та здійснення освітнього процесу; забезпечення й підтримка навчання, виховання й розвиток учнів в освітньому середовищі та родині; створення освітнього середовища; рефлексія та професійний саморозвиток; проведення педагогічних досліджень; надання методичної допомоги колегам із питань навчання, розвитку, виховання й соціалізації учнів початкової школи закладу загальної середньої освіти; узагальнення власного педагогічного досвіду та його презентація педагогічній спільноті; оцінювання результатів роботи вчителів початкової школи закладу загальної середньої освіти [4].

Ми погоджуємось з дослідницею І. Демченко та вважаємо визначені науковцем педагогічні засади інклюзивної освіти доречними і для умов

реалізації Професійного стандарту «Вчитель початкової школи закладу загальної середньої освіти», який передбачає вільний доступ до навчання, відповідність умов меті освіти, забезпечення учасників освітнього процесу додатковими ресурсами, дотримання педагогами прогресивних наукових підходів, командність і вивчення кращого педагогічного досвіду.

У зв'язку з цим, поле діяльності вчителя початкової школи, окрім дидактичної, виховної й розвивальної функції, доповнюється діагностичною, корекційною та рефлексивною, реалізація яких є основною для реалізації формульованої моделі оцінювання в початковій школі учнів з особливими освітніми потребами [3].

На нашу думку, реалізація вище зазначених функцій в інклюзивному освітньому просторі початкової школи передбачає формування наступних компетентностей: предметної, соціальної, психологічної, комунікативної, оберігаючої, інформативної.

Виходячи з вище зазначених компетентностей, актуальним постає питання визначення суті поняття «інклюзивна готовність» на основі сформованості якої відбувається формування інклюзивної толерантності майбутнього вчителя початкової школи, яку вважаємо невід'ємною складовою професійно – педагогічної підготовки до створення та реалізації засад формульованого оцінювання в умовах інклюзивного освітнього простору початкової школи і розуміємо як одну з умов, необхідних для реалізації трудової функції «забезпечення й підтримка навчання, виховання й розвитку учнів в освітньому середовищі та родині»[8].

Зміст поняття «інклюзивна готовність» розуміємо як інтегровану, динамічну та специфічну компетентність, що містить в собі сформованість знань та умінь інклюзивного характеру, які забезпечують: вмотивованість та готовність до організації інклюзивного освітнього простору, інклюзивних характер мислення, усвідомлення ролі інклюзивної освіти, прагнення до саморефлексії тощо.

Таким чином, зміст структурних компонентів інклюзивної готовності майбутнього вчителя початкової школи можна розподілити на два напрями: психологічний та професійний.

До структури психологічної інклюзивної готовності можна віднести: мотивацію, педагогічний оптимізм, позитивні установки, толерантність, креативність, творче ставлення до педагогічної діяльності.

До структури професійної інклюзивної готовності можна віднести: освітній, дидактичний, виховний компоненти, що обумовлюють професійну інклюзивну готовність вчителя та прийняття цінностей інклюзії, готовність до їх упровадження та самореалізації в інклюзивному просторі.

Погоджуємось з думкою К. Волкової, що в умовах інклюзивної освіти запровадження

компетентнісного підходу до оцінювальної діяльності стає необхідною вимогою часу, оскільки процес оцінювання навчальних досягнень учнів із особливими освітніми потребами набуває соціально-педагогічного спрямування й має забезпечувати моніторинг сформованості в учнів життєвих компетентностей, необхідних для успішної реалізації в суспільстві[2].

Отже, сформованість психологічних та професійних компонентів інклюзивної готовності майбутнього вчителя виступає основою реалізації засад формульованого оцінювання за умов упровадження компетентнісного підходу та передбачає такі напрями підготовки:

- оволодіння методами та засобами формування ключових компетентностей в учнів з особливими освітніми потребами, із акцентом на отриманні інтегрованого результату;
- підготовка до безперервного моніторингу результатів навчання відповідно до індивідуальної освітньої траєкторії школяра з особливими освітніми потребами;
- побудова освітнього інклюзивного процесу у контексті реалізації принципу «зв'язок з життям» тощо.

2. Формування фахової компетентності у майбутніх учителів до формульованого оцінювання молодших школярів з особливими освітніми потребами відповідно до індивідуальної освітньої траєкторії передбачає підготовку до здійснення алгоритму:

- постановка об'єктивних і доступних для учнів навчальних та виховних цілей, спільне обговорення та розробка критеріїв оцінювання;
- реалізація ефективної рефлексії учнів з особливими освітніми потребами виходячи із індивідуальної освітньої траєкторії;
- створення ефективного зворотного зв'язку учнів з особливими освітніми потребами із членами Команди психолого-педагогічного супроводу та всіма іншими учасниками освітнього процесу;
- забезпечення активної участі учнів з особливими освітніми потребами в освітньому процесі;
- моніторинг результатів, корегування індивідуальної освітньої траєкторії виходячи із отриманих результатів та рівня досягнення поставленої мети.

Якісна характеристика у ході оцінювання відповіді або виконаного завдання учнів з особливими освітніми потребами передбачає використання учителем наступних прийомів оцінювання:

- різні форми заохочення за допомогою вербальних та невербальних засобів: жести, міміка, інтонація тощо;
- повне словесне оцінювання кожного етапу роботи у виконаному завданні школярем, із обов'язковим акцентом на сильній стороні виконаної роботи;
- перспективна оцінка, передбачає спільне обговорення із учнем та роз'яснення умов більш

успішного виконання кожного етапу завдання у майбутньому;

- використання само або взаємоперевірки відповідно до запропонованого алгоритму;

- використання оцінник лінійок Г. Цукерман, які передбачають, що після виконання завдання учень малює на полях малюнок: вертикальну лінію, на якій позначає умовним символом свою думку про якість виконання завдання. Після перевірки таку ж роботу виконує учитель. Якщо він погоджується з учнем – обводить кружечком його оцінку, якщо ні, то ставить вище або нижче за шкалою свою оцінку, після цього відбувається обговорення виставленої учнем та учителем оцінки [6].

Підготовка майбутніх учителів початкової школи до реалізації засад формуального оцінювання в умовах інклюзивного освітнього простору початкової школи передбачає оволодіння методом «портфоліо», яке розуміємо як одну з форм роботи з навчальною інформацією учня. Робота за методом «портфоліо» передбачає: зміщення акценту з того, що учень не знає і не вміє, на його сильні сторони, тобто, що він знає і чого навчився чи може навчитися; інтеграцію кількісних і якісних оцінок; домінування самооцінювання над зовнішнім оцінюванням тощо.

Погоджуємось з дослідницею А. Колупаєвою, яка зазначає про наступні переваги використання методу «портфоліо»[5]:

- характеризує якість навчання різнобічно й багатовимірно;

- розкриває індивідуальні можливості учня;

- демонструє динаміку досягнень школяра за певний проміжок часу;

- допомагає визначити ефективність та відповідність індивідуальної навчальної програми можливостям дитини;

- допомагає здійснювати моніторинг за розвитком соціалізації та формуванням особистості учня;

- допомагає здійснювати зворотний зв'язок між дитиною, батьками, вчителем.

На нашу думку, підготовка майбутніх учителів до використання різних видів «портфоліо» у освітньому процесі закладу освіти з інклюзивною формою навчання забезпечує перенесення педагогічного акценту з оцінки на самооцінку учня, тим самим реалізуючи головну мету формуального оцінювання в умовах інклюзивного освітнього простору початкової школи[1].

Висновки і пропозиції. Отже, підготовки майбутніх учителів початкової школи до реалізації засад формуального оцінювання в умовах інклюзивного освітнього простору початкової школи передбачає використання гнучких та мобільних навчальних програм та формування інклюзивної готовності, яка в подальшому забезпечить реалізацію права на освіту всіх дітей, незалежно від стану здоров'я та рівня психічного та розумового розвитку.

Список літератури:

1. Будник О. Б. Інклюзивна освіта : навчальний посібник / О. Будник. – Івано-Франківськ : Видавець Кушнір Г. М., 2015. – 152 с

2. Волкова К.С. Сутність та критерії готовності майбутніх учителів початкових класів до оцінювальної діяльності в умовах інклюзивної освіти // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології, 2017, № 3 (67), С. 155-165.

3. Демченко І. І. Теоретичні і методичні засади підготовки майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в умовах інклюзивної освіти: автореф. дис... доктора пед. наук: 13.00.04; 13.00.03 / І. І. Демченко. – Умань, 2016. – 46 с

4. Законодавство України. <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/main/index> Київ, 2020. (дата звернення: 20.03.2020).

5. А. Колупаєва. Основи інклюзивної освіти. Навчально-методичний посібник / за заг. ред. А.А. Колупаєвої – Київ: « А. С. К.», 2012. – 308 с.)

6. Основи інклюзивної освіти в початковій школі: робочий зошит / за заг. ред. Г. Ф. Пономарьової. Харків: Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради, 2019. 124 с.

7. Удосконалення підготовки майбутніх учителів початкової школи до інноваційної професійної діяльності в умовах реформування загальної середньої освіти / О.А. Бабакіна, І.М. Толмачова // Pedagogy and Psychology: Science and education a new dimension V(52), Issue 113, 2017, Budapest. P.19–22.

8. Чайковський М. Інклюзивна компетентність як складова професійної компетентності суб'єктів навчально-виховного процесу / М. Чайковський // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2012. – № 2. – С. 15–21.

9. Шевців З.М. Професійна підготовка майбутніх учителів початкової школи до роботи в інклюзивному середовищі загальноосвітнього навчального закладу: монографія. Київ, 2017. 384с.

References:

1. Budnik O.B/ Inclusive education: a textbook. O. Budnik. - Ivano-Frankivsk: Publisher Kushnir GM, 2015. - 152 s. (in Ukrainian)

2. Volkova K.S The essence and criteria of readiness of future primary school teachers for assessment activities in the context of inclusive education // Pedagogical Sciences: Theory, History, Innovative Technologies, 2017, vol. 3 (67), pp. 155-165.

3. Demchenko I.I. Theoretical and methodological bases of preparation of the future elementary teacher for professional activity in the conditions of inclusive education: author. the dissertation of ... Doctor of Ped. Sciences: 13.00.04; 13.00.03 / I Demchenko. - Uman, 2016. - 46 s.

4. Zakonodavstvo Ukrainy. <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/main/index> Kyjiv, 2020. (data zvernennja: 06.04.2020).

5. Kolupaeva A. Fundamentals of inclusive education. Tutorial / for the General. ed. A.A. Kolupaeva - Kyiv: ASK, 2012. - 308 s. (in Ukrainian)

6. Osnovy inkluzivnoyi osvity v pochatkovij shkoli: robochij zoshyt / za zagh. red. Gh. F. Ponomarjovoi. Kharkiv: Komunaljnyj zaklad «Kharkivsjka ghumanitarno-pedagoghichna akademija» Kharkivskoj oblasti rady, 2019. 124 s. (in Ukrainian)

7. Improvement of preparation of future primary school teachers for innovative professional activity in the conditions of reforming of general secondary education / O.A. Babakina, I.M. Tolmacheva //

Pedagogy and Psychology: Science and Education a New Dimension V (52), Issue 113, 2017, Budapest. R.19-22.

8. Tchaikovskiy M. Inclusive competence as a component of professional competence of subjects of educational process / M. Tchaikovskiy // *Pedagogy and psychology of vocational education. - 2012. - № 2. - pp. 15-21.*

9. Shevciv Z.M. Profesijna pidgotovka majbutnikh uchyteliv pochatkovoji shkoly do roboty v inkluzivnomu seredovysshhi zaghaljnoosvitnjogho navchaljnogho zakladu: monoghrafija. Kyjiv, 2017. 384s. (in Ukrainian)

Bakiyeva M.K.

Senior lecturer at Andijan Regional Center of Public Education Training and Retraining Staff, Uzbekistan

FACTORS OF PERSONAL EXPRESSION IN SOCIAL ACTIVITY

Abstract. The article tried to express a member of society who has a certain behavior and outlook, distinguished from others by the concept of personality, psychologically developed special features and behaviors. In order to be a person, a man must develop mentally, feel himself as a whole person, and differ from others by his own characteristics and qualities. Thoughts about the conditions of the social environment and upbringing, in which the factors of the formation of social activity are expressed, are reflected in order for a person to become a person as a social being.

Keywords: person, individual, man, human, psychology, social environment, social attitude, activity, perfect person, individuality.

A child is considered an "individual" until a certain age. An individual (derived from the Latin word "individuum", meaning "indivisible", "individual", "single")¹ is a biological being that can organize its behavior only with the help of a conditioned reflex. The individual includes both newborns and adults, as well as lunatics who cannot master language and simple skills. But of them, only a person who participates in social relations, who actively participates in social development in society, is called a person.

Individuality² is a characteristic of the individual, the manifestation of which requires a careful study of the child's personality in the implementation of the educational process, a sufficient awareness of his living conditions and their consideration. Social environment and upbringing are necessary for a person to become a person as a social being. Under the influence of these, a human develops and becomes a person.

There are three main characteristics of a person:

1. The sociality of the individual.
2. Awareness.
3. Self-awareness.

A baby born as an individual is exposed to a system of social relationships and begins to acquire social experiences in relationships with those around them. Conflicts between the social environment and the organism become more serious, and in the process of adapting to them, overcoming activity increases. Activity is manifested in the behavioral motives that

characterize the person, in the methods of action, and then in the various activities aimed at changing the reality around the child. All external influences that affect a person are social conditions changes with the internal conditions of the system or activity, and the individual begins to take shape.

Man cannot develop outside society, and the social connection between people is determined by their attitude in their practical activity, in the process of social production. A person becomes more conscious by interacting with other people and his social life has a certain meaning. The more meaningful and colorful these relationships are, the more meaningful and colorful a person's social life will be.

The highest sign of a person's consciousness is his self-awareness. Self-awareness of a person is that as a person develops and works in a society, he distinguishes his individuality, his subjectivity in the surrounding environment. Man is a subject who knows the world around him and influences this world, and what a person perceives, imagines, thinks, speaks and influences is an object for him. A person's self-awareness is expressed in the fact that he or she subjectively feels 'I'. Since man is a social being, he has the ability to understand himself. But man is a member of society and a part of the universe, so he realizes that even if he separates himself from the world around him, he is also connected to that world. Man cannot understand himself as "I" in isolation from the

¹ National Encyclopedia of Uzbekistan. T.: State Scientific Publishing House. 2000

² This source.